

شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی در مهدکودک

اللَّهُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی در مهد کودک

زیر نظر: علی اصغر سیدآبادی

نویسنده: شکوه حاجی نصرالله

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معاونت امور فرهنگی
دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی

تابستان ۱۳۹۶

شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی در مهدکودک

نویسنده: شکوه حاجی‌نصرالله

زیر نظر: علی اصغر سید آبادی

به سفارش دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی

معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

فهرست

۷	پیشگفتار
۹	مقدمه
۱۰	کتابخوانی
۱۶	قصه‌گویی
۱۷	بازی
۲۲	کاردستی
۲۷	نقاشی
۲۹	نمایش خلاق
۳۳	اجرای پانتومیم یا نمایش بدون کلام
۳۴	ساختن داستان
۳۶	سرودن شعر
۳۷	کتاب‌سازی
۳۹	نشریه‌سازی
۳۹	موسیقی
۴۱	ارائه مطلب یا معرفی کتاب توسط کودک برای کودکان دیگر
۴۲	نمایشگاه کتاب
۴۲	دعوت از پدیدآورندگان کتاب کودک

- ۴۳..... استفاده از فناوری‌های نوین در ترویج کتاب‌خوانی.
- ۴۴..... مسابقه کتاب‌خوانی .....
- ۴۵..... نمونه؛ یک روز کتاب‌خوانی با کودکان ۴ تا ۶ سال .....
- ۴۷..... منابع.....

پيش‌گفتار

در پی انعقاد تفاهم‌نامه همکاری میان معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان بهزیستی کشور با هدف تشویق کودکان به خواندن کتاب و استفاده بهینه از ظرفیت مهدهای کودک برای ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی در خانواده‌ها و همچنین بهره‌گیری از ظرفیت‌های کتاب‌خوانی برای تعمیق و گسترش آموزش‌های موردنیاز مهدکودک‌ها، مقرر شد که یک روز در هفته در مهدهای کودک سراسر کشور با برنامه‌های متنوع و متناسب با اصول آموزش کودکان و شیوه‌های خلاقانه ترویج کتاب‌خوانی همچون نمایش خلاق، قصه‌گویی، نقاشی و کاردستی بر اساس کتاب به فعالیت‌های کتاب‌خوانی اختصاص یابد.

این فعالیت‌ها، تمامی گروه‌های سنی از جمله نوزادان و کودکان زیر یک سال را نیز شامل می‌شود. به‌منظور اجرایی کردن این امر، دوره‌های آموزش ترویج کتاب‌خوانی برای مدیران و مربیان مهدهای کودک توسط معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری سازمان بهزیستی کشور طراحی و به‌صورت آزمایشی در برخی از شهرها از جمله سبزوار، نیشابور، ری، کاشان، اصفهان، تبریز، شهرکرد، رشت، گنبد کاووس، شیراز، یزد، بوشهر، خورموج، دزفول و رامهرمز برگزار شد.

افزون بر این، فعالیت‌های مشترکی که در چارچوب تفاهم‌نامه مزبور موردتوافق طرفین قرار گرفته به شرح زیر است:

۱. اختصاص یک روز در هفته به فعالیت‌های کتاب‌خوانی در مهدکودک‌ها (از طرف سازمان بهزیستی کشور روز دوشنبه اعلام شده است).
۲. امکان ارائه تخفیف ویژه توسط معاونت امور فرهنگی برای خرید کتاب

از کتاب‌فروشی‌ها برای مهدکودک‌های معرفی شده از طرف سازمان بهزیستی کشور

۳. تهیه فهرست کتاب‌های مناسب برای استفاده در مهدکودک‌ها و مراکز شبه خانواده در سراسر کشور توسط معاونت امور فرهنگی

۴. حمایت از توسعه و تجهیز کتابخانه‌ها در مهدکودک‌ها و مراکز شبه خانواده از طریق کتاب‌های خریداری شده توسط هیئت انتخاب و خرید کتاب وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۵. حمایت از برگزاری نمایشگاه و فروشگاه کتاب در مهدکودک‌ها در هفته کتاب از طرف سازمان بهزیستی کشور

۶. همکاری در برگزاری نشست‌های فرهنگی و چهره به چهره نویسندگان شاخص و مطرح کودکان و نوجوانان در مهدکودک‌ها

از آنجاکه مربیان مهدکودک‌ها نقش مؤثری در پیشبرد برنامه ترویج کتاب‌خوانی دارند، دستنامه‌هایی با عنوان «مجموعه آموزشی روز کتاب‌خوانی در مهدکودک‌ها» تهیه و تدوین شده است تا ضمن بیان اهمیت کتاب خواندن برای نوزادان و کودکان، فعالیت‌های جذاب و شیوه‌های خلاقانه کتاب‌خوانی را همچون قصه‌گویی، نقاشی، نمایش خلاق، بازی با کتاب، کتاب‌سازی و سایر فعالیت‌ها آموزش دهند.

دفتر امور کودکان و نوجوانان

معاونت امور اجتماعی

سازمان بهزیستی کشور

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی

معاونت امور فرهنگی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی در مهدکودک

عادت به کتاب‌خوانیِ کودکان به تلاش بزرگسالان از جمله مروجان کتاب‌خوانی بستگی دارد. خواندن کتاب به‌تنهایی نمی‌تواند به جذب کودکان به کتاب بینجامد. به همین دلیل لازم است در کتاب‌خوانی برای کودکان از خلاقیت‌ها و روش‌هایی بهره بگیریم که کودک را به کتاب علاقه‌مند کند و راهی برای بیان احساسات و هیجانات او باشد.

در کتاب‌خوانی با کودکان، پس از انتخاب کتاب و خواندن آن در فضا و زمان مناسب یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها گفت‌وگوی کودکان با یکدیگر و کودکان با مربی درباره کتاب خوانده شده است. کودکان برای لذت بردن از کتاب به فرصت‌هایی برای دیدن، شنیدن، سخن‌گفتن و بیان نظرات خود نیاز دارند. بهترین راه مشارکت کودکان در کتاب‌خوانی، گفت‌وگو درباره کتاب خوانده شده است. یکی از دستاوردهای گفت‌وگو این است که کودکان به راحتی نظرات خود را بیان می‌کنند و نظرات دیگر اعضای گروه را می‌شنوند.

پس از خواندن کتاب و گفت‌وگو درباره آن می‌توان فعالیت‌های هنری مانند نقاشی، نمایش خلاق و کاردستی مانند: برش کاغذ با دست و قیچی، مجسمه‌سازی، عروسک‌سازی، کلاژ و ماسک‌سازی و بازی هماهنگ با کتاب خوانده شده انجام داد. مربی کتاب‌خوانی با

کودکان می‌توانند با روش‌های گوناگون آن‌ها را به ساختن داستان، سرودن شعر، ساخت کتاب و تهیه نشریه تشویق کند. برای مشارکت دادن کودکان در فعالیت‌های ترویج کتاب‌خوانی می‌توان روش‌هایی چون معرفی کتاب یا دادن کنفرانس از سوی کودکان را طراحی کرد. راه‌اندازی نمایشگاه کتاب، دعوت از نویسندگان، تصویرگران، شاعران، مترجمان و ناشران و استفاده از فناوری‌های نوین از روش‌های موثر علاقه‌مند ساختن کودکان به کتاب است. در این راهنما فعالیت‌های جذاب و شگفت‌انگیز همراه با کتاب‌خوانی معرفی می‌شوند:

۱. کتاب‌خوانی

■ انتخاب کتاب

- ✓ مربی هر گروه سنی با توجه به فهرست کتاب‌های تعیین شده در این طرح کتابی انتخاب می‌کند.
- ✓ مربی کتاب انتخابی را پیش از برگزاری جلسه کتاب‌خوانی با کودکان، خود بلند می‌خواند تا موضوع، لحن، زبان و بیان کتاب را به خوبی حس و دریافت کند.
- ✓ مربی فعالیت‌های خلاقانه مرتبط با کتاب انتخابی را پیش از برگزاری جلسه کتاب‌خوانی با کودکان مشخص می‌کند. این فعالیت‌ها در دو بخش؛ فعالیت‌های خلاقانه در آغاز جلسه کتاب‌خوانی و فعالیت‌های خلاقانه پس از خواندن کتاب برای کودکان تعریف می‌شوند.
- ✓ مربی ابزارهای مانند کاغذ، مقوا، قیچی، چسب، کاموا، مداد رنگی، مداد شمعی و دیگر ابزار نقاشی و دورریختنی‌های مناسب برای کاردستی مانند بطری‌های پلاستیکی، که برای

اجرای فعالیت لازم است، پیش از برگزاری جلسه کتاب‌خوانی با کودکان آماده می‌کند.

▪ فضای کتاب‌خوانی

✓ کودکان گروه باید در فضای کتاب‌خوانی احساس راحتی و لذت کنند.

✓ فضا عاطفی باشد؛ محیطی شاد و آرام همراه با رفتار آرامش‌دهنده و لبخند مربی که به کودک اعتماد به نفس می‌دهد.

✓ دمای فضای کتاب‌خوانی در فصل‌های مختلف سال مناسب باشد.

✓ نبودن سروصدای زیاد در فضای کتاب‌خوانی مهم است.

✓ یکی از شکل‌هایی که برای کتاب‌خوانی پیشنهاد می‌شود نشستن کودکان در نیم‌دایره‌ای روی زمین یا پشت میزهایش روی صندلی است. به‌طوری که همه کودکان به راحتی تصاویر کتاب را هنگام خواندن مربی ببینند. مادران شرکت‌کننده در جلسه کتاب‌خوانی در نیم‌دایره‌ای قرار داده شوند که نیم‌دایره کودکان درون آن جای گرفته باشد. مادران در جلسه کتاب‌خوانی برای کودکان شیرخواران می‌توانند در نیم‌دایره‌ای بنشینند و کودکان را رو به جمع در بغل بگیرند.

▪ زمان مناسب کتاب‌خوانی

✓ با توجه به گروه سنی کودکان و نیازهایشان زمان کتاب‌خوانی انتخاب می‌شود. به‌طور کلی لازم است کودکان گرسنه و خسته و بی‌حوصله نباشند تا توان و اشتیاق شنیدن

داشته باشند.

▪ مدت‌زمان جلسه کتاب‌خوانی

با توجه به گروه سنی کودکان مدت‌زمان جلسه مشخص می‌شود. برای شیرخواران زمان هر جلسه کتاب‌خوانی تا نیم‌ساعت، برای کودکان نوپا تا سه‌ربع ساعت، برای کودکان نوباوه ۱ تا یک‌ساعت، برای کودکان نوباوه ۲ تا یک‌ساعت‌و‌ربع، برای کودکان پیش‌دبستان ۱ تا یک‌و‌نیم‌ساعت و برای کودکان پیش‌دبستان ۲ تا دو‌ساعت هم می‌توان ادامه داد. مثلاً برنامه کتاب‌خوانی برای کودکان شیرخوار از چند دقیقه آغاز می‌شود تا به نیم‌ساعت برسد. برای رسیدن هر یک از گروه‌های سنی یاد شده به زمان تعیین شده کتاب‌خوانی لازم است جلسات متوالی کتاب‌خوانی برگزار شود تا علاقه نسبت به کتاب در او پدید آید. مثلاً کودکان نوپایی که از دوران نوزادی کتاب‌خوانی داشته‌اند می‌توانند در شانزده ماهگی نیم‌ساعت تا چهل‌وپنج دقیقه بنشینند و به کتابی که برایشان می‌خوانید گوش دهند. به همین ترتیب هر کودکی از هر گروه سنی که کتاب‌خوانی را آغاز کند پس از مدتی می‌تواند به راحتی با لذت و علاقه در جلسه کتاب‌خوانی شرکت فعال داشته باشد.

▪ معرفی کتاب و ایجاد انگیزه خواندن

با توجه به موضوع کتاب لازم است قبل از خواندن کتاب و پس از خواندن آن فعالیت‌هایی انجام داد تا اشتیاق کودکان نسبت به کتاب‌خوانی برانگیخته شود. این فعالیت‌ها از این قرار است:

✓ نخست جلد کتاب را پیش چشم کودکان قرار دهید.

✓ نام کتاب، نام نویسنده یا شاعر و تصویرگر و ناشر

را برای کودکان بخوانید و با واژه‌های ساده و بسیار کوتاه کار نویسنده یا شاعر، ناشر و تصویرگر را شرح دهید. برای کودکان بزرگ‌تر می‌توانید با معرفی نویسنده کتاب برای جلب توجه کودک به کتاب انگیزه ایجاد کنید.

✓ می‌توانید برای برانگیختن شوق کتاب‌خوانی در کودکان از سه سالگی به بالا، نظر آن‌ها را به عنوان و تصویر جلد کتاب جلب کرده و از آنان بخواهید حدس بزنند موضوع کتاب چیست.

✓ تصاویر کتاب علاوه بر سرگرم کردن کودک او را به دنبال کردن داستان جذب می‌کند. تصاویر کتاب نقش مهمی در درک کودک از موضوع کتاب دارند. مثلاً یک گروه کودک زیر ۳۰ ماه را به دو دسته تقسیم کردند. به یک دسته کتابی داده شد که نشان می‌داد کودکی قطعات کوچک پلاستیکی را در ظرفی شیشه‌ای انداخته، سپس با اتصال ظرف به یک قطعه چوب از آن جفجغه ساخته است. آن‌ها با در اختیار گذاشتن وسایل مورد نیاز از کودکان خواستند جفجغه‌ای بسازند. همه کودکان در دسته اول که از روش ساخت جفجغه در کتاب آگاه شده بودند، توانستند جفجغه را بسازند، اما کودکان گروه دوم که کتاب مورد نظر را ندیده بودند، به موفقیت کم‌تری دست یافتند.

▪ خواندن کتاب

✓ کتاب را بدون عجله بخوانید و اجازه دهید کودکان داستان و تصاویر آن را با آرامش دنبال کنند. در مورد گروه سنی شیرخوار تا زمانی که کودک نگاهش به تصویر موجود

در صفحه است کتاب را ورق نزنید.

✓ کتاب با استفاده از تغییر لحن و صدا و حرکات دست و سر و صورت هماهنگ با متن خوانده شود تا کودکان خسته نشوند. حتی می‌توانید کتاب را با تقلید صدا و لحن شخصیت‌های داستان بخوانید. مثلاً گفت‌وگوی کلاغ و روباه در داستان را هماهنگ با شخصیتشان از نظر موقعیت بخوانید. مثلاً لحن مربی لازم است با لحن روباه هنگامی که برای کلاغ چرب‌زبانی می‌کند تا او را به آواز خوانی وادار کند و پنی‌ر از منقارش رها شود و به روباه برسد، هماهنگ باشد.

✓ در خواندن کتاب شعر لازم است شعر با احساس خوانده شود. همچنین ریتم و آهنگ شعر در خواندن حفظ شود. برای نمونه در خواندن ترانه‌های عامیانه‌ای مانند «دویدم دویدم»، «اتل متل توتوله»، «خورشیدخانم آفتاب کن»، «دس دسی باباش می‌یاد» تاکیدها و ریتم‌ها در صدای مربی بازتاب داشته باشد. در این صورت است که حس موجود در شعر به کودک منتقل می‌شود و او بهتر می‌تواند شعر را تقلید و تکرار کند. به هیچ وجه کودکان را به حفظ کردن شعر وادار نکنید. به آن‌ها اجازه بدهید که در صورت تمایل این کار را انجام دهند.

✓ واژه‌های ناآشنا در داستان یا شعر و... قبل یا هنگام یا بعد از خواندن کتاب برای کودکان توضیح داده شود.

✓ مربی می‌تواند هنگام خواندن داستان نقش شخصیت‌ها را هم بازی کند. نقش شخصیت داستان را با لحنی بازی کند که کودک بتواند معنای آن را دریافت کند. اگر داستان خنده‌دار، غمگین، عصبانی و... است با لحن خنده‌دار، غم‌آلود،

خشمگین،... کتاب‌خوانی کند.

✓ مربی کتاب‌خوانی لازم است هنگام خواندن با کودکان پرانرژی باشد.

■ گفت‌وگوی پس از خواندن کتاب:

✓ کودکان برای لذت بردن از کتاب به فرصت‌هایی برای دیدن، شنیدن، سخن گفتن و بیان نظرات خود نیاز دارند. بهترین راه مشارکت کودکان در کتاب‌خوانی، گفت‌وگو درباره کتاب خوانده شده است. یکی از دستاوردهای گفت‌وگوی کودکان گروه درباره کتاب خوانده شده این است که کودکان به راحتی نظرات خود را بیان می‌کنند و نظرات دیگر اعضای گروه را می‌شنوند و در نهایت اعتماد به نفس کودک تقویت می‌شود تا بتواند در جمع‌های دیگر به راحتی نظرات خود را بیان کند. روش‌های گفت‌وگوی پس از خواندن کتاب از این قرار است:

✓ پس از خواندن کتاب نظر کودکان را درباره کتاب بپرسید و البته نظر آنان را ارزش‌گذاری نکنید.

✓ از کودکان پرسش‌هایی با توجه به موضوع کتاب اما بدون سمت‌وسو کنید و بگذارید پاسخ بدهند و پاسخ‌های آنان را ارزش‌گذاری نکنید. از کودکان ۴ سال به بالا می‌توان پرسش‌هایی کرد که پاسخ‌های آن طولانی باشند.

✓ تا جایی که امکان دارد از کودکان شرکت‌کننده در کتاب‌خوانی پرسش‌هایی بکنید که جواب‌هایی بیش از بله یا خیر بدهند و همچنین پاسخ‌های گوناگون داشته باشند.

✓ از کودکان بخواهید درک خود و برداشت خود از تصاویر

کتاب را بیان کنند.

✓ شرایطی مهیا کنید تا کودکان بتوانند نظرات خود را درباره رفتارها و موقعیت‌هایی که شخصیت‌های داستان در آن قرار دارند، بیان کنند و به سخنان سایر کودکان گوش بسپارند. همچنین به کودکان فرصت دهید تجربه خود را که با تجربه شخصیت کتاب همانند است، بیان کنند.

✓ شرایطی مهیا کنید که کودکان بتوانند احساسات خود را بیان کنند و درباره آن با دیگر اعضای گروه بحث و گفت‌وگو کنند.

✓ در پایان بحث و گفت‌وگو حتماً با توجه به موضوع کتاب فعالیتی مانند نقاشی، کاردستی، نمایش خلاق و... در نظر بگیرید.

■ مشارکت فعال:

✓ از ابتدای برنامه روز کتاب‌خوانی تا پایان آن به روش‌های گوناگون کودکان شرکت‌کننده در برنامه را به مشارکت دعوت کنید. مشارکت فعال کودک در واقع همان حمایت اجتماعی از کودک است که در موفقیت طرح کتاب‌خوانی تاثیر بسزایی دارد.

۲. قصه‌گویی

قصه‌گویی یکی از شکل‌های قدیمی ادبیات است. قصه‌گویی هنری است که هم شنونده و هم گوینده را درگیر می‌کند. قصه‌گویی یکی از روش‌هایی است که لذت بردن از قصه و کتاب را به کودکان می‌شناساند. برای قصه‌گویی، مربی داستانی را به خاطر می‌سپارد و با شیوه نمایشی آن را بازگو می‌کند. ویژگی‌های

قصه‌گویی از این قرار است:

✓ قصه‌گو قصه را با حالتی زنده بازگو می‌کند. حرکتهای دست و چشم، تغییر لحن و صدا، مکث‌های به‌موقع به انتقال فضای قصه و گیرایی آن کمک می‌کند. لازم است همه حالات قصه‌گو هنگام قصه‌گویی مانند کتاب‌خوانی با رویدادهای داستان و شخصیت‌های آن هماهنگ باشد.

✓ در کار با کودکان خردسال، به‌ویژه گروه سنی شیرخواران حدود هشت نه ماهه به بعد، به قصه‌گویی بسیار نیاز است. زیرا کودکان با قصه زندگی می‌کنند و از آن یاد می‌گیرند، با ماجراهای آن درگیر می‌شوند، روابط عاطفی و اجتماعی را تجربه می‌کنند، نیروی تخیل و تفکرشان پرورش می‌یابد و گنجینه لغاتشان افزایش پیدا می‌کند.

✓ در قصه‌گویی ابزارهای گوناگونی مانند آهنگ و لحن صدای قصه‌گو، حرکات قصه‌گو، آلات موسیقی مانند طبل، عروسک‌های انگشتی، عروسک دستی، پرده قصه‌گویی، عروسک شخصیت‌های قصه به صورت عروسک پارچه‌ای، کارت‌های تصویری و انواع ماسک کمک قصه‌گو هستند تا کودکان را به قصه جذب کنند.

✓ در پایان قصه‌گویی مانند پایان کتاب‌خوانی می‌توان گفت‌وگو و بحث درباره قصه را اجرا کرد.

۳. بازی

به هر نوع فعالیتی که کودک از روی میل و رغبت انجام دهد، بازی می‌گویند. بازی یکی از بخش‌های طبیعی دوران کودکی است و برای لذت بردن صرف انجام می‌شود و انگیزه پنهانی ندارد.

کودکان برای خودشان بازی می‌کنند و توقع هیچ‌گونه پاداش و جریمه ندارند. اما بازی طبیعی‌ترین راه رشد زبانی، اجتماعی، عاطفی-شخصیتی، و شناختی کودکان است. بازی یکی از روش‌های یادگیری کودک است و برای او در حکم کشف، تجربه، نوآوری و سازگاری با محیط است. بازی توانایی برنامه‌ریزی و حل مسئله کودکان را تقویت می‌کند. بازی قالبی فراهم می‌آورد تا خردسالان در چارچوب آن، تجربه‌های خود را منسجم کنند. خلاقیت فکری کودکان، توانایی حرکتی، بینایی، شنیداری آن‌ها با بازی رشد می‌کند. اگر زمان بازی را از کودکان بگیریم رشد حواس‌شان با مشکل روبه‌رو می‌شود. در بازی کردن (خصوصاً در سال اول تولد) کودک از هر پنج حس خود استفاده می‌کند. «بازی، کار و شغل کودک است»

از این رو در برنامه کتاب‌خوانی از بازی استفاده بسیار می‌شود. در جلسه یک روز کتاب‌خوانی می‌توانید با توجه به گروه سنی کودکان گروهتان و همچنین موضوع کتاب، فعالیت بازی در نظر بگیرید. در ادامه انواع بازی شرح داده می‌شود. لازم به یادآوری است اگرچه هر بازی از یک گروه سنی آغاز می‌شود اما می‌تواند با بزرگ شدن کودک گروه سنی مربوطه باز هم ادامه یابد. مثلاً خاله‌بازی می‌تواند از پایان دو سالگی آغاز شود اما تا پایان دوران پیش‌دبستان ادامه یابد.

نمونه ۱. با توجه به ویژگی‌های کودکان شیرخوار تا یک سالگی می‌توانید در پایان کتاب با توجه به شخصیت کتاب عروسک‌ها و حیوانات پارچه‌ای و نرم (البته ضد حساسیت) به کودک بدهید تا آن را بغل کند. این بازی حسی-حرکتی است و به کشف ویژگی‌های اشیاء از سوی کودک می‌انجامد. کودکان این دوره سنی بازی‌های

ساده‌ای چون «دالی موشه»، جست‌وجو کردن و پنهان شدن، بازی چهره‌به‌چهره، بازی با پر یا گلوله پنبه، حباب درست کردن را دوست دارند. مربی می‌تواند در پایان کتاب خودش را پشت صفحه‌های آن پنهان کند و با کودک دالی موشه بازی کند. یا با یک عروسک نمایش با کودک با توجه به فضای داستانی بازی چهره‌به‌چهره انجام دهد. مربی می‌تواند از انواع بازی‌های سنتی مانند ترانه-بازی کلامی و آهنگین «دس دسی» به شکل‌های گوناگون استفاده کند.

نمونه ۲. کودکان در اواخر یک سالگی و دو سالگی با علاقه زیادی دیگران را مشاهده می‌کنند و درباره کارهای آنان سوالات بسیاری می‌پرسند. اما نمی‌توانند به دیگران ملحق شوند و دنبال همراهی دیگران هستند ولی با آنها تعاملی ندارند. مربی می‌تواند پس از خواندن کتاب داستان با توجه به موضوع آن نمایشی اجرا کند تا کودکان از او تقلید کنند و از این بازی لذت ببرند.

نمونه ۳. کودکان در پایان دو سالگی به جمع همسالان خود می‌پیوندند. از این رو کودکان دو ساله درگیر بازی موازی می‌شوند. به سخنی دیگر کودکان در این مرحله در حضور کودکان دیگر بازی می‌کنند ولی با آنان بازی نمی‌کنند. کودکان در این مقطع به معنای واقعی با یکدیگر تعامل و همکاری ندارند؛ یعنی اگر یکی از دو کودک، محل بازی را ترک کند کودک دیگر بی هیچ مشکلی به بازیش ادامه می‌دهد. بنابراین مربی به ویژه مربی کتاب‌خوانی با کودکان دو و سه ساله می‌تواند پس از خواندن داستان با توجه به فضای داستانی ابزار و وسایلی به کودکان بدهد تا آنها در کنار هم بازی کنند. مثلاً تصاویر واضح و مورد علاقه کودکان از کتاب را کپی کنید، روی مقوا بچسبانید و هر تصویر را چند برش ساده

بزنید. حالا تصاویر برش خورده را به کودکان بدهید تا با چیدن این پازل در کنار هم تصویر را بسازند.

نمونه ۴. پس از خواندن کتاب از کودکان بخواهید بازی نمایشی (فرضی) بر اساس فضا و شخصیت‌های کتاب انجام دهند. یعنی نقش‌های مختلف شخصیت‌های داستانی را با استفاده از قوه تجسم خود ایفا کنند. کودکان در بازی‌های فرضی با موقعیت‌های مختلف آشنا می‌شوند و مهارت‌های بزرگ‌ترها را تمرین می‌کنند. مثلاً کودک از دو سالگی می‌تواند با یک تلفن اسباب‌بازی، ادای صحبت کردن با دیگران را درآورد. مربی می‌تواند پس از کتاب‌خوانی مثلاً خواندن کتاب **روزی که مانیا دکتر شد**^۱ و وسایل دکتربازی به آن‌ها داده تا آن‌ها بازی کنند. (توجه: چون پانوشت فارسی است خط زیر راست‌چین شود).

در بازی‌های نمایشی (فرضی) کودک با استفاده از قوه تجسم کارکرد و هویت اشیاء و پدیده‌ها را تغییر می‌دهد و هنگام ایفای نقش سناریوهای جدیدی خلق می‌کند. بنابراین کودک ممکن است نقش‌های جدیدی برای شخصیت‌های داستان خوانده‌شده خلق کند. این بازی‌ها خودانگیخته و انعطاف‌پذیر هستند و با افزایش سن کودکان بر پیچیدگی‌شان افزوده می‌شود. بازی‌های خودانگیخته آزاد مانند دوییدن به دنبال پروانه، دوییدن به دنبال حباب بازی، دوییدن به دنبال ماه و بازی با عروسک یا حتی ورجه‌وورجه کردن معمولی همراه با پدر و مادر اغلب در این روزها قربانی تلاش‌های بزرگ‌ترها برای تقویت توانایی‌های فرزندان‌شان می‌شود. بنابراین جلسه یک روز کتاب‌خوانی بهترین فرصت است که بازی‌های نمایشی (فرضی) که خودانگیخته هستند تقویت شوند. این بازی‌ها می‌توانند به خلاقیت کودکان، کشف علایق

۱. روزی که مانیا دکتر شد، نویسنده: عذرا جوزدانی، تصویرگر: سحر حقگو، ناشر: نشر چکه.

آن‌ها، رشد مهارت‌ها برای حل مشکلات، ارتباط با دیگران و سازگاری آنان با محیط مدرسه کمک کند.

نمونه ۵. کودکان از سه چهار سالگی آماده بازی با دیگران البته بدون ادامه دادن تعاملات هستند. بنابراین مربی ترویج کتاب‌خوانی می‌تواند پس از خواندن داستان با توجه به فضای داستانی به کودکان ابزار و وسایل مرتبط با فضای داستان را داده و آن‌ها را به بازی‌های مشارکتی دعوت کند.

نمونه ۶. کودکان در پنج شش سالگی آماده بازی با دیگران هستند البته با ادامه دادن تعاملات. آنان در این دوره سنی به ایفای

نقش‌های مختلف و بازی راحت‌تر در آن نقش‌ها تمایل دارند. این بازی‌ها بیشتر قواعد مشخصی دارند. در این بازی‌ها بعضی از کودکان نقش رهبر را بازی می‌کنند و به دیگر کودکان نقش می‌دهند. البته هرچه کودکان بزرگ‌تر می‌شوند مثلاً دوره دبستان مقدار بازی اجتماعی بیشتر می‌شود، توانایی تمرکز کودکان افزایش می‌یابد و قادر می‌شوند تعاملات طولانی‌تری با یکدیگر داشته باشند.

۴. کاردستی

یکی از فعالیت‌های مهم کودکان کاردستی با مواد گوناگون مانند خمیر، گل‌رس، کاغذ، روزنامه، پارچه، نخ، دکمه، پر، سنگ، بطری پلاستیکی و انواع دیگر دورریختنی‌ها و... است. در کتاب‌خوانی می‌توان ابزارهای ساده‌ای در اختیار کودک قرار داد تا در عین جذاب‌تر شدن امر کتاب‌خوانی، شرایط دست‌ورزی با مواد را برای کودکان فراهم کرد تا ساختن را تجربه کنند و مهارت‌ها و توانایی‌هایشان بیشتر شود. کودک در کاردستی کشف می‌کند که می‌تواند اندیشه و احساسش را با مواد در دسترس خود بیان کند. هنگامی که کودک با کاردستی اثری به وجود می‌آورد، قدرت بیشتری برای ابراز وجود پیدا می‌کند.

الگو دادن به کودک او را وامی‌دارد تا از شیوه بیان خود استفاده نکند و به تقلید از دیگران پردازد و خلاقیتش از بین برود. بنابراین لازم است که هیچگاه کودکان را با یکدیگر مقایسه نکنیم و اجازه دهیم هر کودک با توجه به تفاوت‌های فردی‌اش با کودکان هم‌گروه‌اش از شیوه بیان خود استفاده کند. ابزارها و کاربرد آن‌ها را مشاهده و امتحان کند. در مواد تغییر ایجاد کند، خود و توانایی‌های

خود را بیازماید. اشتباه کند، خراب کند، مشاهده کند، تجربه کند، کشف کند و یاد بگیرد. گاهی آنچه کودک می‌سازد، با آنچه ما دوست داریم بسازد متفاوت است. اما این مهم نیست. مهم فرآیندی است که کودک در طی آن مشغول به انجام کاردستی به سخنی دیگر ساخت و ساز بوده است. فعالیت‌های هنری علاوه بر رشد مهارت‌های حرکتی کودک قدرت تصمیم‌گیری و انتخاب‌های منطقی را در کودک افزایش می‌دهد.

در فعالیت کاردستی، کودک از دو جنبه جسمی و فکری انرژی مصرف می‌کند و پس از آن احساس آرامش می‌کند. مربی می‌تواند در پایان هر جلسه کتاب‌خوانی همراه با کاردستی از کارهای دستی کودکان نمایشگاهی بگذارد تا هر کودک برای کودکان دیگر بگوید چه چیزی ساخته است و با چه موادی کار کرده است. کارکردن با کدام ماده برایش جالب بوده است و از کارکردن با کدام ماده احساس خوبی ندارد. به ساختن چه شکل دیگری فکر کرده است. کدام قسمت کار را دوست داشته است. و ده‌ها پرسش از این نوع که با هدایت مربی شکل می‌گیرد.

مربی می‌تواند با توجه به موضوع کتابی که برای کودکان می‌خواند کاردستی‌های متفاوتی پیش‌بینی کند. انواع کاردستی از این قرار است:

- **برش کاغذ با قیچی:** پس از خواندن داستان برای کاردستی می‌توانید از کودکان بخواهید با برش کاغذ با دست و قیچی که فعالیت مورد علاقه کودک است تصورشان از شخصیت‌ها و فضای داستانی را بسازند و روی مقوا بچسبانند. کودکان بیشتر کاغذهای برش‌زده را روی هم می‌چسبانند. شکل آن‌ها مهم نیست، مهم تصورشان است که بسیار گسترده‌تر از مهارت‌های دست اوست.

همچنین می‌توانید پس از خواندن کتاب از کودکان بخواهید با توجه به موضوع و شخصیت‌های کتاب خوانده شده تصاویری را از روزنامه و مجله‌های متنوعی که در اختیارشان قرار می‌دهید در آورند و با هم به صورت گروهی تابلویی درست کنید.

■ **کلاژ:** یک روش تصویرسازی است که در آن از مواد مختلفی مانند انواع کاغذ، دکمه، چوب، پر، نخ، گیاه خشک، پارچه، چرم، پوست درخت استفاده می‌شود. پس از خواندن کتاب مواد گوناگون را در اختیار کودکان بگذارید تا با روش کلاژ تصور خودشان را از داستان خوانده شده بسازند. هیچ محدودیتی برای کار کلاژ وجود ندارد.

■ **مجسمه‌سازی:** مجسمه‌سازی با مواد گوناگونی مانند انواع خمیر مانند خمیر نان، خمیر کاغذ، خمیر دستمال کاغذی، خمیر روزنامه و گل رس، یک نوع کاردستی است. یکی از فعالیت‌های جذاب و خلاق در روز کتاب‌خوانی ساخت مجسمه با توجه به شخصیت‌ها و فضای قصه‌گویی، داستان و شعرخوانی است. با

مجسمه‌سازی هوش بصری - فضایی کودک تقویت می‌شود.

▪ **عروسک‌سازی:** کودکان می‌توانند با استفاده از ابر، کاغذ، پارچه، خمیر، قاشق یک‌بار مصرف، کاموا و مواد دورریختنی، عروسک شخصیت‌های داستانی را بسازند. مثلاً می‌توانید به کودکان دو چوب (کوتاه و بلند) بدهید و به آن‌ها یاد بدهید که به صورت علامت به‌علاوه روی هم قرار دهند و با نخ به هم ببندند و با آن یک عروسک درست کنند. همچنین کودکان می‌توانند عروسک‌های انگشتی یا نمایشی بسازند.

▪ **ماسک‌سازی:** یکی از فعالیت‌های جذاب پس از کتاب‌خوانی ساخت ماسک با کاغذ یا مقوا و مداد شمعی یا مداد رنگی است. کودک می‌تواند ماسکی از شخصیت داستانی که دوست دارد، بسازد. برای ساخت ماسک شخصیت، کودکان می‌توانند دریافت خود از شخصیت داستانی را روی کاغذ یا مقوا نقاشی کنند. پس از آن با قیچی، ماسک شخصیت را از کاغذ جدا کرده و با قیچی جای چشم‌ها را سوراخ کنند و با وصل کش در جای دو گوش او از آن استفاده کنند. پس از آماده شدن ماسک شخصیت‌های داستان،

کودکان با گذاشتن ماسک بر صورتشان می‌توانند نمایشی خلاق از داستان را اجرا کنند.

□ گاه می‌توانید از قبل شخصیت اصلی کتابی را که می‌خواهید بخوانید مثلا فرانکلین در مجموعه کتاب‌های فرانکلین را انتخاب کنید و با دستگاه کپی آن را به اندازه صورت کودک بزرگ کنید. حالا شما ماسکی از شخصیت کتابی که می‌خواهید بخوانید دارید. در پایان خواندن کتاب به هر کودک ماسک شخصیت کتاب را داده و از آن‌ها بخواهید ماسک را رنگ کنند. وقتی ماسک آماده شد کودکان می‌توانند با گذاشتن آن بر صورتشان نقش‌های نمایشی انتخابی خود از کتاب خوانده شده را اجرا کنند.

■ اوریگامی (کاغذ و تا): یک نوع

کاردستی است که با استفاده از تاهای هندسی کاغذ، طرح‌های بسیاری به وجود می‌آید. معمولا اوریگامی را با یک برگ کاغذ مربع‌شکل که روی و پشت آن ممکن است به رنگ‌های متفاوتی باشد، آغاز می‌کنند. شما می‌توانید با استفاده از اوریگامی جذابیت کتاب‌خوانی را دوچندان کنید. برای نمونه؛ قبل از خواندن

داستان، مربی از کودکان بخواهد شخصیت کتاب مثلا اگر قورباغه، قایق، گل و... است به روش اوریگامی بسازند. آنگاه خواندن کتاب را آغاز کنند. مثلا برای خواندن کتاب «قورباغه و وزغ در دور سال» می‌توان با استفاده از کاغذ اوریگامی، قورباغه را ساخت. وقتی همه کودکان قورباغه‌شان را ساختند، می‌توانید از آن‌ها درباره قورباغه

سوالاتی مانند «قورباغه کجا زندگی می‌کند؟»، «چی می‌خورد؟» و... و پس از این فعالیت‌ها داستان را بخوانید.

۵. نقاشی

نقاشی زبان بیان کودک است. نقاشی از جمله فعالیت‌هایی است که کودکان از سال‌های آغاز زندگی به آن می‌پردازند. نقاشی جهانی است برای اکتشاف که در آن کودک به آزمون و شناخت جهان پیرامون می‌پردازد و جهان درون خود را در آن بازتاب می‌دهد. نقاشی با اثر انگشت با استفاده از رنگ خوراکی مانند آب لبو، آب سبزیجات، ماست و... و همچنین نقاشی با پاستیل که سمی نیست - البته با مراقبت ویژه - برای شیرخواران بسیار تاثیرگذار است.

هنگامی که رنگ و کاغذ در دسترس کودک قرار می‌گیرد به صورت خودجوش در این قلمرو به آزمون و اکتشاف می‌پردازد و

دانسته‌ها و پنداشت‌های خود را گسترش می‌دهد. کودک اگر کاغذ و قلم هم نداشته باشد با انگشت روی خاک و شیشه بخار گرفته نقاشی می‌کند. برای کودک نقاشی کردن چون جنب‌وجوش و صدها کار دیگر که از نظر بزرگسالان شیطنت به نظر می‌رسد، تجربه‌ای ضروری در مرحله‌ای از رشد است.

نقاشی برای کودکان از شش ماهگی با اثرگذاری با هر وسیله‌ای که در اختیار دارند روی زمین یا هر سطح دیگر آغاز می‌شود. در این دوران اگر به کودک مداد یا مداد شمعی داده شود او با شدت بر روی کاغذ می‌کوبد تا اثری از آن باقی بماند و از این کار و دیدن اثر خود لذت می‌برد. مرحله اثرگذاری تا حدود دو سالگی ادامه می‌یابد.

مرحله خط‌خطی کردن از حدود دو سالگی تا سه‌ونیم سالگی ادامه دارد. اولین خط‌خطی‌ها حاصل فعالیت غیرارادی کودک است. خطوط به هر طرف می‌روند و صفحه کاغذ اهمیتی ندارد. هنگامی که توانایی هماهنگ‌سازی ماهیچه‌ها افزایش یافت عمل خط‌خطی آگاهانه‌تر شکل می‌گیرد.

برای کودکان از زمانی که می‌توانند خط‌خطی کنند تا هنگامی که می‌توانند تصویر نمادی انسان، خانه یا آسمان را بکشند، تجربه‌ای سرشار از لذت و یادگیری است. کودک از آغاز خط‌خطی کردن تا توانایی بازنمایش اشیاء در تصویر، راه درازی را می‌پیماید که برای درک اشیاء پیرامون تجربه‌ای لازم است. رشد طبیعی نقاشی کودکان از مرحله خط‌خطی کردن بی‌هدف آغاز می‌شود.

نمونه ۱. مربی می‌تواند پس از خواندن کتاب یک قطعه کاغذ بزرگ روی زمین یا میز گذاشته و از کودکان بخواهد به صورت گروهی تابلویی از صحنه‌های کتاب خوانده شده تهیه کنند. کودکان می‌توانند با نقاشی یا کلاژ این کار را انجام دهند.

نمونه ۲. کودکان با رنگ انگشتی می‌توانند صحنه‌ای از کتاب را روی دیواری از کلاس نقاشی کنند.

در پایان هر جلسه از کار هنری کودکان گروه نمایشگاهی برپا کنید و هر یک از کودکان درباره کار خود برای سایر اعضای گروه کتاب‌خوانی توضیح دهد. همچنین در پایان هر فصل از کارهای هنری کودکان در جلسات کتاب‌خوانی در مهدکودک نمایشگاهی برپا کنید تا والدین از این نمایشگاه بازدید کنند.

۶. نمایش خلاق

نمایشی است که در آن، قصه‌ها یا داستان‌های کوچک یا مطلبی علمی یا رویدادی تاریخی در قالب نمایشی ساده ارائه می‌شود. نمایش خلاق با تاتر کودک یکی نیست، زیرا در نمایش

خلاق برخلاف تاتر کودک طرح از پیش تعیین شده‌ای وجود ندارد که کارگردان آن را اجرا کند. بافت قصه یا داستان انتخابی برای نمایش خلاق باید ساده، اما گیرا و پرکشش باشد. در تنظیم و اجرای این نمایش کودکان نقش اصلی را دارند و مربی نقش راهنما را دارد. مربی می‌تواند با روش‌های گوناگون مثلاً بحث و گفت‌وگو و پرسش‌های سنجیده معنای نمایش و جوهر شخصیت‌ها را به شکل طبیعی از کودکان بیرون بیاورد. مربی به کودکان نمی‌گوید چه کنند یا به آن‌ها نشان دهد چگونه عمل کنند، بلکه درباره همه ابعاد داستانی که می‌خواهند به صورت نمایش خلاق اجرا کنند با آن‌ها گفت‌وگو می‌کند. کودکان در این گفت‌وگو که خودشان محور آن هستند با شخصیت‌های داستان آشنا می‌شوند و رخدادهای داستان را درک می‌کنند. هرچه کودکان شخصیت‌ها و رخدادهای داستانی را بهتر درک کنند، آمادگی بیشتری برای نمایش خلاق خواهند داشت. هرچه کودکان نوع و چگونگی صدا و لحن شخصیت‌های داستان را بهتر در بیاورند برای بداهه‌پردازی (نوع گفتار در نمایش خلاق) آماده‌تر خواهند بود. مربی می‌تواند با پرسش‌های گوناگون کودک را به اجرای نمایش هدایت کند، اما درباره چگونگی تصویر شخصیت‌های داستانی خود کودکان باید نقش خود را سامان دهند. در نمایش خلاق لباس و لوازم مهم نیستند، چون بازی از حرکت بدن و بداهه‌سازی در گفتار به وجود می‌آید. می‌توانید از وسایل ساده و در دسترس استفاده کنید اما اجباری در کار نیست.

در نمایش خلاق همه چیز بر پایه کار گروهی شکل می‌گیرد. نمایش خلاق به کودکان می‌آموزد که با شخصیت‌های داستان رابطه نزدیک برقرار کنند و البته

برداشت خود از داستان را بازگو کنند. هدف از اجرای نمایش خلاق به کار افتادن نیروی تخیل، توان نوآوری و خلاقیت کودکان است. از آنجایی که نوع گفتار در نمایش خلاق بداهه‌پردازی است این‌گونه نمایش به رشد و پرورش زبانی کودک کمک بسیاری می‌کند. نمایش خلاق برای جذب کودکان به کتاب‌خوانی بسیار موثر است.

قبل از اجرای نمایش خلاق لازم است کودکان با حرکات ریتمیک، پانتومیم (پانتومایم) و ساختن داستان‌های ساده شروع به کار کنند تا در ادامه بتوانند به شخصیت‌پردازی و بازی نمایش بپردازند. مهم است بدانیم که نمایش خلاق با سرعت و عجله پیش نمی‌رود بلکه از کاری مداوم و طولانی به دست می‌آید. چند نمونه اجرای نمایش خلاق پس از کتاب‌خوانی از این قرار است:

نمونه ۱. برای آشنایی کودکان با چگونگی اجرای نمایش خلاق

و همچنین تقویت اعتماد به نفس آنان مربی می‌تواند از بازی‌های نمایشی و آوازی مانند عمو زنجیر باف، گرگم و گله می‌برم و... استفاده کنید. اجازه بدهید کودکان به نوبت اوستای بازی نمایشی و آوازی شوند. این روش اجرای نمایش خلاق در کلاس را ساده‌تر خواهد کرد.

نمونه ۲. اجرای بازی «هاهاها چاچا...» با هدف افزایش توانایی کودک در اجرای نمایش خلاق. در این بازی کودکان به صورت نیم‌دایره قرار گرفته و شما بخوانید «هاهاها چاچا» به حالت راه رفتن جوجه از تخم بیرون آمده» و کودکان راه رفتن جوجه را به اجرا در آورند به همین ترتیب می‌توانید از آنان بخواهید راه رفتن حیوانات گوناگونی مانند کانگورو، اسب، یوزپلنگ، خرگوش،... را نمایش دهند. به همین ترتیب مربی می‌تواند با توجه به کتاب خوانده شده کودکان را به اجرای نمایش‌های کوتاه و ساده تشویق کند. در این روش اعتماد به نفس کودک تقویت شده و از بازی در مقابل جمع نمی‌هراسد. حتی با گذشت زمان می‌توانید از کودکان بخواهید تک‌به‌تک حرکت درخواستی شما را همراه با دیالوگ اجرا کنند.

نمونه ۳. یکی از راه‌های افزایش لذت کودکان از موقعیت‌های موجود در شعرهایی که به روایت داستان می‌پردازند، اجرای نمایشی آن است؛ بنابراین می‌توانید در جلسه شعرخوانی از نمایش خلاق بهره بگیرید. کودکان می‌توانند با انتخاب خود صحنه‌ای از شعر را به نمایش در آورند. آنان می‌توانند نقش درخت، خرگوش، دختر و پسر شیرین‌زبان و شیطان، و... اجرا کنند.

۷. اجرای پانتومیم یا نمایش بدون کلام

پانتومیم (پانتومایم) یکی از قدیمی‌ترین انواع نمایش در جهان است. پانتومیم نمایش در سکوت است. در پانتومیم هیچ حرفی ردوبدل نمی‌شود و فقط حرکات گویا دیده می‌شود. اگرچه در پانتومیم مطالب بسیاری گفته می‌شود اما نه از طریق دهان و کلمات بلکه به کمک حرکات گویا. در پانتومیم می‌توانید از حرکاتی مانند شانیه، سر و ابرو برای سخن گفتن استفاده کنید اما لب هرگز. هنر پانتومیم علاوه بر اینکه کودکان را برای اجرای نمایش خلاق آماده می‌کند، موجب می‌شود یاد بگیرند از حرکات بزرگ بدنی و هم از رفتارهای جزئی موثر استفاده کنند. این یادگیری به رشد ماهیچه‌های کوچک و بزرگ کودک می‌انجامد. همچنین پانتومیم موجب می‌شود ذهن کودکان دقیق عمل کند.

مربی می‌تواند از تک تک کودکان بخواهد بدون هیچ‌گونه کلامی، حرکتی را با توجه به کنش‌های موجود در کتاب خوانده شده مثلاً نان پختن، میوه چیدن از درخت، بازی با توپ، راه رفتن روی شن، مسواک زدن، مورچه‌ای به دنبال غذا، پرواز کردن، و... را با اجرای نمایشی نشان دهند به گونه‌ای که سایر کودکان کلاس بتوانند حدس بزنند کودک چه چیزی را نمایش می‌دهد.

در گام بعدی مربی می‌تواند پس از خواندن داستان از کودکان بخواهد به انتخاب خود یک صحنه داستان را به صورت پانتومیم اجرا کنند و دیگر کودکان حدس بزنند کدام قسمت داستان است. برای نمونه با خواندن کتاب **یک جنگل و چند حیوان**، نویسنده: نورا حق‌پرست، تصویرگر:

ندا عظیمی، ناشر: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
 مربی هماهنگ با فضای کتاب می‌تواند کودکان را به دنیایی
 بدون جنگ و سرشار از آرامش در زمینی که متعلق به همه
 موجودات است، دعوت کند. کودکان می‌توانند پانتومیم یک
 جنگل را اجرا کنند. هر کودک می‌تواند با حرکات مناسب به
 دیگر کودکان نشان دهد که کدام حیوانات است؟ آیا گرسنه
 است؟ آیا تشنه است؟ مادرش را گم کرده است؟ و...

۸. ساختن داستان

مربی کتاب‌خوانی با کودکان می‌تواند به روش‌های گوناگون
 کودکان را به ساختن داستان تشویق کند:

نمونه ۱. مربی داستانی را برای کودکان می‌خواند اما
 آن را تمام نمی‌کند و از کودکان می‌خواهد داستان را ادامه
 دهند. لازم به ذکر است که مربی در جایی باید داستان را
 قطع کند که کودک انگیزه کافی برای ادامه آن داشته باشد.
 گاه با توجه به امکانات مثلاً هنگامی که مادران در جلسه
 کتاب‌خوانی حضور دارند هر کودک ادامه داستان را برای
 مادرش تعریف می‌کند و مادر آن را یادداشت می‌کند و در
 پایان جلسه هر مادر با همراهی کودک داستان را برای جمع
 می‌خواند.

نمونه ۲. مربی داستانی را کامل می‌خواند آنگاه از کودکان
 می‌پرسد که دوست دارند داستان چگونه تمام شود. در این روش
 هم لازم است هر کودک داستانش را برای کسی مثلاً مادرش بگوید
 و او آن را یادداشت کند، زیرا هنگامی که اولین کودک پایان‌بندی
 خودش از داستانی را که مربی خوانده است در جمع سایر کودکان

بیان می‌کند، بیشتر کودکان بعدی آن را تکرار می‌کنند.

نمونه ۳. در این روش کودکان با هدایت مربی و مشارکت یکدیگر داستانی خلق می‌کنند. مثلاً مربی داستان را با یکی بود یکی نبود، یک هشت‌پا بود که... آغاز می‌کند. سپس کودکان هر یک به نوبت جمله‌ای را به داستان اضافه می‌کنند. برای نمونه؛ «در دریا زندگی می‌کرد.»، «نام هشت‌پا وروجک بود.» ، «چون خیلی شیطان

بود»، و... این‌گونه است که با جملات کودکان شخصیت‌ها و فضا و رخداد‌های داستانی شکل می‌گیرند. لازم است مربی یا دستیارش تک تک جملات کودکان را بدون تغییر یادداشت کند و مربی در پایان هر جمله‌ای که گفته می‌شود، داستان را از ابتدا بخواند تا فضای داستان برای کودکان تجسم شود و به راحتی بتوانند داستان را ادامه دهند. این‌گونه است که یک داستان مشارکتی ساخته می‌شود. کودکان از شنیدن داستانی که خود به صورت فردی یا مشارکتی ساخته‌اند بسیار لذت می‌برند.

داستانی که کودک به صورت فردی یا مشارکتی بیان می‌کند

بدون هیچ‌گونه تغییری و حذف و اضافه نوشته شود. کودکان می‌توانند داستانی را که گفته‌اند به صورت کتاب در آورند. در این صورت لازم است برای داستان‌شان تصویرسازی کنند.

۹. سرودن شعر

مربی می‌تواند مجموعه‌ای از ترانه‌های عامیانه هماهنگ با گروه سنی کودکان کلاسش جمع‌آوری کند که برای آن‌ها بخواند. این ترانه‌ها ریتم دارند و کودکان با شنیدن آن‌ها به سرودن شعر تمایل نشان می‌دهند. مربی می‌تواند به روش‌های زیر کودکان را به سرودن شعر تشویق کند:

نمونه ۱. مربی می‌تواند با استفاده از ترانه - بازی‌های موجود در ادبیات شفاهی مانند دویدم دویدم دو تا خاتونی دیدم... از کودکان بخواهد شعرهای جدیدی بر اساس این ریتم بسازند. مثلاً «دویدم دویدم به آسمان رسیدم دو تا ستاره دیدم» ... «دویدم دویدم به جنگلی رسید دو تا پرند دیدم» و...

کودکان با ادامه دادن این روش، می‌آموزند که چگونه شعر بگویند. مربی می‌تواند با مراجعه به دو کتاب افسانه شعبان‌نژاد؛ به نام‌های هاجستم و واجستم و کتاب ماه‌تی‌تی کلاه‌تی‌تی، ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان این روش را تجربه کند. افسانه شعبان‌نژاد با استفاده از این دو ترانه عامیانه شعرهای بسیاری سروده است.

نمونه ۲. مربی می‌تواند کودکان را تشویق به سرودن شعر مشارکتی کند. مثلاً مربی شعر را با عبارت «دویدم و دویدم» آغاز می‌کند. خط بعدی شعر را یکی از کودکان نشسته در حلقه

کتاب‌خوانی بیان می‌کند، مثلاً می‌گوید «به خانه‌ای رسیدم» و مربی یادداشت می‌کند و می‌خواند «دویدم دویدم به خانه‌ای رسیدم». به همین ترتیب کودک بعدی مثلاً می‌گوید «دو تا گلدون دیدم» و مربی یادداشت می‌کند و برای کودکان با صدای بلند می‌خواند: «دویدم دویدم به خانه‌ای رسیدم، دو تا گلدون دیدم». به همین ترتیب هر کودک خطی از شعر را بیان می‌کند تا شعر کامل شود.

۱۰. کتاب‌سازی

یکی از فعالیت‌های جذاب برای کودکان به‌ویژه چهار ساله تا آخر دوره پیش‌دبستان ساختن کتاب است. در این دوره کودکان توانایی آموختن و اجرا کردن ساخت کتاب را دارند. ساختن کتاب نوعی کاردستی است. اما با توجه به اهمیت آن به صورت جدا از کاردستی توصیف شده است.

چند برگ کاغذ را برش دهید و به صورت کتابی به هم بدوزید یا منگنه کنید و در اختیار کودکان قرار دهید. تا آن‌ها کتاب‌هایی تحت عنوان کتاب بدن من، کتاب خانه ما، کتاب خانواده من، کتاب میوه‌ها، کتاب حیوانات خانگی،

کتاب حیوانات اهلی، کتاب حیوانات وحشی، کتاب گل‌ها، کتاب حبوبات، کتاب درختان، کتاب پرندگان شهر من، کتاب وسایل خانه ما، کتاب گل‌های زمستانی، کتاب گل‌های بهاری، کتاب میوه‌های تابستانی، کتاب بهار، کتاب تابستان، کتاب پاییز، کتاب زمستان، کتاب صلح، کتاب خواب‌های من، کتاب آرزوهای من، کتاب شهر من، کتاب زمین، کتاب آب و ده‌ها کتاب دیگر بسازند. برای تهیه این کتاب‌ها کودکان می‌توانند با تکنیک‌های گوناگون؛ نقاشی با مداد شمعی، مداد رنگی، گواش، آبرنگ، کاردستی، کلاژ و... عمل کنند. همچنین آن‌ها می‌توانند تصاویر کتاب را از روزنامه‌ها و مجله‌ها پیدا کنند و در صفحات آن بچسبانند. کودکان می‌توانند برای تصاویر کتاب از کاردستی استفاده کنند.

به کودک فرصت کافی برای درست کردن کتابش را بدهید. حتی می‌توانید به کودک اجازه دهید کتابش را در خانه به کمک پدر و مادر تکمیل کند. اگر کودک برای کتابش داستانی ساخت یا شعری سرود، می‌توانید آن‌ها را کنار تصاویر مربوطه یادداشت کنید. فراموش نکنید که روی جلد کتاب نام کودک به عنوان نویسنده و تصویرگر نوشته شود.

نمونه؛ مربی می‌تواند از قبل صفحات کتاب و جلد را برش زده و کتاب را آماده کند. حالا همه کودکان کلاس یک کتاب دست‌ساز در مقابل دارند. ابتدا در موضوع کتاب مثلاً فصل بهار با کودکان گفت‌وگو کنید. نظر تک‌تک کودکان را درباره بهار بپرسید، با پرسش‌هایی مانند چه چیزی از بهار را بیشتر دوست دارید؟ و... اجازه بدهید کودکان فصل بهار را؛ شکوفه، جوانه، نوروز، حاجی‌فیروز، عمونوروز، هفت‌سین،

عیدی، عید، مهمانی، عیددیدنی، سبز کردن سبزه و... را دوباره تصور کنند. حالا می‌توانید پاستیل در اختیار آنان بگذارید و از آنان بخواهید کتابی درباره فصل بهار نقاشی کنند. مربی می‌تواند به کودکان پیش‌دبستان ۱ و ۲ فرصت یک هفته‌ای داده و از آن‌ها بخواهد با روش یافتن عکس از مجلات و روزنامه‌ها کتاب آب، کتاب حیوانات خانگی و... را درست کنند. به کودکان اجازه استفاده از برچسب به صورت دائمی برای درست کردن کتاب ندهید. می‌توانند گاهی کتاب با موضوع مشخصی با برچسب درست کنند، برای اینکه کودکان برچسب را بسیار دوست دارند.

۱۱. نشریه‌سازی

یکی از فعالیت‌های جذاب برای کودکان تهیه نشریه و چاپ مطالب و نقاشی و عکس فعالیت‌های آنان در نشریه است. این نشریه می‌تواند با توجه به امکانات مهد به صورت ماهنامه یا فصلنامه منتشر شود. حتی می‌توان به صورت نشریه دیواری در کلاستان به صورت هفتگی و... تهیه شود. بسیار لازم است تا مهدکودک اشتراک چند مجله کودک مانند دوست خردسال، بادبادک، و... داشته باشد. زیرا خواندن مجله بسیار در ترویج کتاب‌خوانی و به وجود آوردن عادت به مطالعه اهمیت دارد.

۱۲. موسیقی

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که شنیدن موسیقی شاد و آرام‌بخش، فعالیت نیم‌کره چپ مغز را افزایش می‌دهد؛ در صورتی که موسیقی غمگین نیم‌کره راست مغز را تحریک می‌کند.

موسیقی کودکانه حس موفقیت و اعتماد به نفس و رضایت از خود را به کودک می‌دهد. تقویت دقت در هوش و رشد کودکان از آثار مفید موسیقی‌های آرام‌بخش و شاد (مانند موتزارت) است. کودکان از سن ۳ و ۴ سالگی دوست دارند همراه با موسیقی به تحرک بپردازد. در واقع در این سن موسیقی همراه با حرکت است و جنبه فعالانه بیشتری برای کودک دارد.

نمونه ۱. کودکان به ریتم و ضرباهنگ علاقه بسیاری دارند. برای ایجاد ریتم و ضرباهنگ می‌توانید از وسایل و ابزار مختلف مانند دستگاه پخش موسیقی یا ابزارهای ساده ساخت صدا ویژه کودکان مانند دایره زنگی، طبل، چوب‌های صدا، زنگوله‌ها استفاده کنید. این وسایل را می‌توانید با مواد دورریختنی پیرامونی به عنوان کاردستی با کمک کودکان بسازید و در فعالیت‌های پس از کتاب‌خوانی از آن‌ها استفاده کنید.

نمونه ۲. با ابزارهای ساخت صدا مربی می‌تواند کودکان را نسبت به وزن و آهنگ حساس کند و هوش موسیقایی آن را تقویت کند.

نمونه ۳. ایجاد یک ریتم ساده همراه با خواندن شعر برای کودکان بسیار مفرح است. در فعالیت شعرخوانی کودکان می‌توانند دسته‌جمعی به همراه ضرباهنگی با ابزارهای ساخت صدا شعر بخوانند. وقتی کودکان با هم می‌خوانند، مملو از شور و توانایی می‌شوند.

نمونه ۴. ابتدا کودکان گروه‌تان را به حالت آرامش (بستن چشم‌ها و آرامش گرفتن) ببرید. سپس یک قطعه کوتاه موزیک ملایم مثلاً قطعه‌ای از یکی از سمفونی‌های موتزارت را برای آن‌ها بگذارید تا گوش بدهند. در پایان بگویید چشم‌هایشان را باز کنند و نقاشی کنند. یا اینکه داستان

قطعه موسیقی را که شنیده‌اند برای شما بازگو کنند. نمونه ۵. در جلسه کتاب‌خوانی با توجه به مضمون کتاب مربی می‌تواند از موسیقی استفاده کند. مثلاً هنگام خواندن کتاب داستان، موزیک هماهنگ با متن پخش شود.

۱۳. ارائه مطلب یا معرفی کتاب توسط کودک

یکی از راه‌های ترویج کتاب‌خوانی معرفی کتاب، ارائه مطلب و سخنرانی در موضوع خاص توسط کودک پیش‌دبستان ۲ و ۱ در کلاس برای کودکان دیگر است. راه‌های پیشنهادی از این قرار است:

شما می‌توانید کودکان را تشویق کنید کتاب‌های داستان و شعر و غیرداستانی را که در خانه برایشان خوانده‌اند، معرفی کند. برای نمونه؛ می‌توانید در هر فصل یا هر ماه، برنامه معرفی کتاب بگذارید. هر کودک می‌تواند در این جلسه کتابی را که در خانه برایش خوانده‌اند به کودکان دیگر معرفی کند.

هر کودک در دوره یک ساله کلاس شما لازم است یک بار درباره موضوعی که دوست دارد برای دیگر کودکان کلاس کنفرانس دهد. برای نمونه؛ می‌توانید طی جلسه‌ای برای کودکان کلاس درباره مراجعه به کتابخانه و تهیه مطلب و ارائه آن برای دیگران صحبت کنید و در پایان از آن‌ها بپرسید: «دوست دارند درباره چه موضوعی مطلب تهیه کنند و در کلاس برای دیگران بگویند.»

پس از تعیین موضوع از والدین بخواهید کودک را به کتابخانه عمومی ببرند و در مورد آن موضوع تحقیق کنند.

در کتابخانه والد می‌تواند چند کتاب کودکانه در موضوع مورد بحث از کتابدار گرفته و آن‌ها را برای کودک بخواند و بخش‌هایی را که دوست دارد و به آن توجه ویژه دارد، یادداشت کند تا در خانه با کودک مرور کند. پس از آن کودک به همراهی والد کاردستی و نقاشی و کلاژ یا... مرتبط با مطلب تهیه کند. کودک در وقت حداکثر ده دقیقه در روز تعیین شده از سوی مربی مطلب تهیه شده را به دیگر کودکان کلاس ارائه دهد.

۱۴. نمایشگاه کتاب

یکی از راه‌های ترویج کتاب‌خوانی برگزاری نمایشگاه کتاب در مهدکودک در هفته کتاب و روز کودک، عید نوروز و مناسبت‌های دیگر است. نمایشگاه کتابی که سرشار از بازی و شور و نشاط باشد.

۱۵. دعوت از پدیدآورندگان کتاب کودک

یکی از برنامه‌های پیشنهادی برای ترویج کتاب‌خوانی آشنایی کودکان با پدیدآورندگان کتاب؛ نویسنده، شاعر، مترجم، تصویرگر و ناشر است. شما می‌توانید پس از خواندن کتاب‌هایی از یک نویسنده در کلاستان و آشنایی کودکان با آن پدیدآورنده، از او دعوت کنید تا در برنامه یک روز کتاب‌خوانی مهدکودک شما شرکت کند. در این جلسه کودکان از نزدیک با پدیدآورنده کتاب خوانده شده آشنا شده و می‌توانند با او گفت‌وگو کنند. این جلسه موجب تعمیق تجربه‌های کودکان با کتاب می‌شود.

برای کودکان بسیار هیجان‌انگیز و لذت‌بخش است که هنرمندانی که در تلویزیون یا سینما دیده‌اند برایشان کتاب‌خوانی کنند. کتاب‌خوانی این هنرمندان در ترویج کتاب‌خوانی میان کودکان بسیار موثر است.

۱۶. استفاده از فناوری‌های نوین در ترویج کتاب‌خوانی

اگرچه از فناوری‌های جدید به عنوان رقبای کتاب یاد می‌شود، اما می‌توان از همین رسانه‌ها در ترویج کتاب‌خوانی بهره‌گرفت. هدف اصلی رسانه‌های مجازی و شبکه‌های اجتماعی در کار ترویج کتاب‌خوانی در مهدکودک‌ها معرفی برنامه کتاب‌خوانی به خانواده‌ها و حمایت آن‌ها از این برنامه است. می‌دانیم که برنامه‌ریزی برای توسعه کتاب‌خوانی از خانواده شروع می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت موفقیت برنامه کتاب‌خوانی در مهدکودک بستگی به پشتیبانی خانواده‌ها دارد. بنابراین با استفاده از فضای مجازی می‌توان برنامه کتاب‌خوانی کودک را در خانه پیگیری کرد. با استفاده از فضای مجازی مربی می‌تواند با والدین ارتباط برقرار کند. همچنین ارتباط مربی با گروه والدین با استفاده از فضای مجازی برای مبادله تجربیات در امر کتاب‌خوانی بسیار موثر است. با استفاده از فناوری‌های نوین؛ رسانه‌های دیداری و شنیداری در کتاب‌خوانی می‌توان به برنامه یک روز ترویج کتاب‌خوانی یاری رساند:

- نمونه ۱. از پادکست‌ها (فایل‌های صوتی) در هنگام بازی کودکان می‌توان استفاده کرد. در زمانی که کودکان بازی می‌کنند می‌توانند به قصه‌گویی صوتی گوش دهند.
- نمونه ۲. نمایش فیلم کتاب‌های کودک برای آنان. در

حال حاضر برخی از کتاب‌های ترجمه همراه با سی‌دی هستند که شامل همان داستان تصویری است که انیمیشن شده است. مربی می‌تواند این فیلم را پس از خواندن کتاب با کودکان نمایش دهد.

نمونه ۳. برخی اوقات، بر اساس قصه‌ها و داستان‌های ادبی کارتون یا فیلمی در تلویزیون نمایش داده می‌شود. حتما در برنامه کتاب‌خوانی، کتاب این فیلم‌ها یا کارتونها را برای کودکان گروهتان بخوانید.

در کنار تمامی این عوامل تبدیل کردن این کار به فعالیتی سرگرم‌کننده و تفریحی، میل کودک به کتاب خواندن را به شکلی قابل توجه افزایش خواهد داد.

۱۶. مسابقه کتاب‌خوانی

این مسابقه را برای کودکان از سه سالگی تا آخر دوران آمادگی می‌توانید اجرا کنید. در این مسابقه هر کودکی که در هفته حداقل پنج روز، حداقل روزی بیست دقیقه برای مدت شش ماه کتاب بخواند جایزه می‌گیرد. در این مسابقه هر کودک فقط با خودش مقایسه می‌شود. هر کودک یک دفتر کتاب‌خوانی دارد که مادرش هر روز شناسنامه کتاب‌هایی که می‌خواند و ساعت کتاب‌خوانی و تاریخ روز را در آن یادداشت می‌کند. در صورتی که کودک تمایل داشته باشد برای کتاب خوانده شده نقاشی می‌کند یا اینکه نظرش را درباره کتاب می‌گوید تا مادر در دفتر یادداشت کند. مربی هر هفته دفتر کتاب‌خوانی کودک را ملاحظه و امضاء می‌کند. مراسم جایزه دادن دوبار در سال؛ ابتدای مهرماه (جشن استقبال از مهر) و در اسفندماه (در جشن استقبال از بهار و عید نوروز) برگزار می‌شود. این مسابقه در ترویج کتاب‌خوانی بسیار موثر است.

توجه: از ابتدای برنامه روز کتاب‌خوانی تا پایان آن به روش‌های گوناگون کودکان شرکت‌کننده در برنامه را به مشارکت دعوت کنید. مشارکت فعال کودک در واقع همان حمایت اجتماعی از کودک است که در اجرای برنامه کتاب‌خوانی تاثیر بسزایی در موفقیت طرح دارد.

نمونه؛ یک روز کتاب‌خوانی با کودکان ۴ تا ۶ سال

برای دستیابی به اهداف کتاب‌خوانی لازم است به هنگام کتاب‌خوانی با کودکان گفت‌وگو کرد. با طرح پرسش‌هایی آن‌ها را به بهتر گوش کردن، نگاه کردن، کنجکاوی، فکر کردن، صحبت کردن درباره کتاب و فعالیت‌های هنری تشویق کرد. ابتدا مربی از کودکان می‌خواهد یک‌به‌یک علت دوست داشتن پدرشان را بگویند. پس از آن مادران شرکت‌کننده در جلسه علت دوست داشتن پدرشان را بازگو می‌کنند.

در این مرحله مربی کتاب «چرا من بابا مو دوست دارم» در حالی که می‌خواند کودکان تصاویرش را نگاه می‌کنند. کودک در تصاویر بچه میمون‌ها، بچه زرافه‌ها، توله خرس‌ها و... می‌بیند در

حالی که می‌شنود که چرا هر یک از آن‌ها پدرشان را دوست دارند. توله خرس می‌گوید: «من پدرم را دوست دارم، چون شب‌ها بوسم می‌کنه و به من شب‌به‌خیر می‌گه.» بچه زرافه می‌گوید: «من پدرم را دوست دارم، چون خیلی مهربونه.» هر کدام از بچه‌ها دلیلی برای دوست‌داشتن پدرشان دارند. کودکان جمله‌های سرشار از مهربانی را می‌شنود و در تصاویر با حیوانات گوناگون، شیوه زندگی، خوراک و زیستگاه‌هایشان آشنا می‌شوند.

پس از خواندن کتاب هر کودکی با مادرش یک عروسک انگشتی (حیوانات گوناگون) درست می‌کنند و با هم درباره پدرانشان صحبت می‌کنند. در این گفت‌وگو با هدایت مربی هر کودک می‌گوید که دوست دارد با پدرش چه کار مشترکی انجام دهد.

در مرحله بعد مجدداً به سراغ کتاب «چرا من بابامو دوست دارم» رفته و در هر تصویر از هر کودک پرسش می‌شود که مادر بچه مثلاً زرافه، میمون و... کجاست؟ هر کودک با دیدن تصویر جواب‌های متفاوتی مثلاً رفته قایم شده، رفته سفر، رفته غذا بیاره و... می‌دهد. پاسخ کودکان به هیچ‌وجه ارزیابی نمی‌شود. سپس کودکان با اجرای نمایش خلاق یکی در نقش پدر و دیگری در نقش کودک احساساتشان را نشان می‌دهند.

در این راهنما روش‌های گوناگون فعالیت همراه با کتاب‌خوانی برای کودکان توصیف شد. این راهنما دریچه‌ای را بر فعالیت‌های ترویج کتاب‌خوانی در مقابل شما می‌گشاید. اما مربیان می‌توانند به ابتکار و خلاقیت خود آن را گسترش داده و فضاهای شگفت‌انگیزی به روی کودکان بگشایند.

منابع:

۱. سیلبرگ، جکی. ۱۴۰ بازی فکری با بچه‌ها (از تولد تا سه سالگی). ترجمه آناهیتا آذری. تهران: انتشارات قدیانی، ۱۳۸۳.
۲. فهرست کتاب‌های برگزیده، ویژه مهد کودک و پیش‌دبستانی، دبیرخانه جام باشگاه‌های کتاب‌خوانی کودک و نوجوان.
۳. قاسم‌زاده، فاطمه و دیگران. روش‌های یاددهی - یادگیری مبتنی بر رویکرد رشد محور. تهران: انتشارات فنی ایران، ۱۳۹۳.
۴. کاپلان پاول اس. سفر پرماجرایی کودک (روان‌شناسی رشد). مترجم مهرداد فیروزبخت. تهران: خدمات فرهنگی رسا، ۱۳۸۱.
۵. گروه بازی‌مادران امروز زیر نظر مریم احمدی. نکته‌هایی درباره بازی و اسباب‌بازی. تهران: انتشارات موسسه مادران امروز (مام)، ۱۳۸۶.
۶. میرهادی توران. کتاب کار مربی کودک. تهران: انتشارات آگاه، ۱۳۸۹.

7. Robyn Gee and susan meredith. **Entertaining and educating your preschool child**. Illustrated by sue stitt , kim Blundell and jan nesbitt.